

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

*М.О.Горна,
аспірантка кафедри статистики,
ДВНЗ “Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана”,
викладач, Академія праці і соціальних відносин ФПУ*

Сучасні орієнтири світового розвитку формують головну мету багатьох європейських країн: створення соціальної держави, місія якої – забезпечити гідні умови життя та добробуту своїх громадян, гарантувати соціальну справедливість і всебічну безпеку.

Соціально-економічний розвиток України визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. Складовою соціально-економічного розвитку країни є побудова системи ефективного соціального захисту населення, розвиток системи соціального страхування. За останні десятиліття дедалі більший вплив на розвиток національної економіки справляє процес інтеграції України у світові ринки. Але під час глобалізації економіки соціальні проблеми залишаються головним чином національними.

Світова фінансова криза, а також проблеми, які вона принесла у соціально-трудові відносини, викликають розуміння того, що соціальний захист має бути невід’ємним елементом будь-якого процесу перебудови економіки. В іншому випадку наростає загроза переростання соціальної нестабільності на політичну кризу.

Статистичне вивчення соціального страхування є актуальною науковою проблемою як соціальної статистики, статистики страхування так і статистики державних фінансів. Розв’язання її сприятиме підготовці обґрунтованих та ефективних рішень щодо реформування системи загальнообов’язкового державного соціального страхування, з дотриманням гарантій надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам. Принципово новим напрямом удосконалення статистики соціального страхування є агрегування та систематизація інформації стосовно фондів соціального страхування, створення системи показників, статистичного забезпечення соціального захисту, передусім, інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень щодо реформування системи соціального страхування.

Держава в першу чергу повинна створювати сприятливі умови для того, щоб життя людей було довгим, здоровим і наповненим творчістю. Отже, держава повинна гарантувати кожному громадянину право на працю та соціальний захист,

задовольняти потреби у здобутті освіти, охороні здоров'я, забезпечувати достатній рівень заробітної плати, пенсії, соціальних виплат тощо. Соціальне страхування є основою системи соціального захисту населення.

Забезпечення достатнього життєвого рівня кожному громадянину гарантовано Конституцією України. У ст. 46 Конституції України закріплено: “Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом” [1].

Право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Соціальний захист населення як інструмент підвищення рівня життя є найважливішою ланкою діяльності уряду й індикатором ефективності соціальної політики держави.

Соціальне страхування – фундаментальна основа державної системи соціального захисту населення, що уможливорює матеріальне забезпечення і підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [2].

Соціальні позабюджетні фонди постійно розвиваються й удосконалюються залежно від фінансової та соціальної політики держави, яка на кожному етапі розвитку суспільства застосовує певні форми, методи та важелі впливу на соціальні процеси. Держава забезпечує проведення єдиної політики у цій сфері, реалізацію прав громадян на соціальний захист, дотримання всіма учасниками законів і нормативно-правових актів, адаптацію вітчизняних соціальних стандартів до міжнародних. Регулювання у сфері соціальних позабюджетних фондів полягає у розробленні та прийнятті законів, що регламентують відносини учасників; перегляді страхових внесків, норм і порядку формування доходів з урахуванням поточної соціально-економічної ситуації; підвищенні розмірів соціальних виплат з метою покращення матеріального забезпечення громадян; контролі за рухом грошових коштів і діяльністю робочих органів фонду [3].

В Україні, як державі, що вважає своїм пріоритетом формування соціально орієнтованої ринкової економіки, найбільшими за обсягом та найвагомішими за значенням є соціальні фонди, а саме фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування.

В Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування залежно від страхового випадку визначено такі його види: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; медичне страхування; страхування на випадок безробіття; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Серед перелічених видів лише медичне страхування в Україні фактично ще не запроваджене як загальнообов'язкове на державному рівні. Інші види соціального страхування реалізуються через відповідні цільові страхові фонди, які є позабюджетними. Отже, у 2011 р. в Україні здійснюється чотири види загальнообов'язкового державного соціального страхування, а саме:

Таблиця 1

Види загальнообов'язкового державного соціального страхування, що здійснюються у 2011 р. в Україні.

Вид соціального страхування	Механізм реалізації
На випадок безробіття	здійснюється через Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття
Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням	здійснюється через Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності
Від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	здійснюється через Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України
Пенсійне страхування	здійснюється через Пенсійний фонд України та недержавні пенсійні фонди

Через систему соціального страхування здійснюються наступні виплати:

- у зв'язку із загальним захворюванням;
- травматизмом на виробництві та професійним захворюванням;
- по вагітності й пологах;

- по догляду за хворою дитиною;
- пенсії;
- допомога по безробіттю;
- допомоги на поховання;
- компенсація вартості путівок на лікування й відпочинок та ін.

Згідно з визначеними пріоритетами стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 р. постають нові й досить складні завдання методологічного та організаційного характеру, посилюються вимоги до статистичної інформації стосовно розвитку соціальних процесів у суспільстві. Отже, інформаційне забезпечення для прийняття ефективних управлінських рішень в соціальній сфері має базуватися на розгалуженій системі соціальних показників [4].

Соціальне страхування має безпосереднє відношення буквально до кожної людини, починаючи від її народження і до останнього дня життя. Відповідне страхування забезпечує не тільки грошові виплати у разі настання страхових випадків, а й створює правові та економічні умови для стимулювання ефективної праці. Саме у цьому періоді створюється нова система грошових стосунків, необхідність якої об'єктивно впливає із функцій демократичної держави з соціально орієнтованою економікою ринкового типу.

Проведений статистичний аналіз показує суттєву залежність розвитку системи соціального страхування України від економічного зростання та соціально – політичної стабільності країни, а також від державної політики у сфері соціального страхування. Це спонукає до глибокого статистичного дослідження функціонування системи соціального страхування України в тісному зв'язку з іншими соціально-економічними явищами.

З початком економічної кризи на ринку праці України відбулися загрозливі зміни, які створюють проблеми у роботі фондів соціального страхування по виконанню основної мети – забезпеченню достатнього рівня компенсації доходу населення, що працює, у разі втрати працездатності (або роботи) й реабілітаційних заходів. Цими наслідками фінансово-економічної кризи, насамперед є:

- скорочення чисельності зайнятого населення у легальному секторі;
- вкрай низький рівень трудових доходів і основної їх форми – заробітної плати;
- збільшення частки тіньового бізнесу;
- зростання заборгованості із заробітної плати.

В усьому світі криза засвідчила необхідність перегляду ідеології, принципів і цілей соціально-економічного розвитку, переорієнтації ресурсів на всебічний людський розвиток, посилення гуманізації праці та утвердження суспільних цінностей.

З метою побудови системи ефективного соціального захисту, подолання бідності та зменшення розшарування населення за рівнем доходів необхідно:

- у сфері політики зайнятості розробляти державні й галузеві програми, які забезпечать створення якісних та високотехнологічних робочих місць, насамперед у виробничій сфері, з метою збалансування попиту і пропозиції на ринку праці;

- у сфері політики оплати праці необхідне підвищення заробітної плати в Україні в 2-3 рази. Науковці стверджують, що зазначене збільшення зарплат повинно відбутись не як наслідок зростання ВВП, а як необхідна передумова його зростання. Це вимагає насамперед запровадження механізму справедливого розподілу між працею та капіталом результатів економічної діяльності, який стимулюватиме гідну оплату праці, зменшуватиме соціальну й економічну поляризацію суспільства [5];

- у сфері соціального захисту завершити реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, з дотриманням гарантій надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондів соціального страхування, стабільної діяльності системи соціального страхування.

Використані джерела

1. Конституція України // Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon.com.ua)
2. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 14.01.98 № 16/98 ВР. // Комп'ютерно-довідкова система законодавства України (www.liga-zakon.com.ua)
3. Соціальне страхування. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Підручник – К.: Кондор, 2009 – 464с.
4. "Стратегія розвитку державної статистики на період до 2012 року", розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. N 1413-р.
5. Праця в Україні: Необхідність якісних змін для суспільної ефективності та гідного життя. Національна профспілкова доповідь Президенту України В.Ф. Януковичу. – К.:Видавництво Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2010.
6. <http://www.un.org.ua/ukr/> – Сайт Організації Об'єднаних Націй в Україні.
7. Социальное страхование и социальная защита: Доклад Генерального директора Международной конференции труда. – Женева: МБТ, 1993.19. Социальное страхование: Сб. систематизированного законодательства. – К.: Блиц-информ, 2004. – № 4.

Анотація

У статті обґрунтовуються теоретичні засади статистичного дослідження системи соціального страхування. Визначається сутність та особливості функціонування фондів соціального страхування України.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы статистического анализа фондов социального страхования Украины.

Summary

In this report we consider theoretical basis of statistical analysis of Social Insurance Funds of Ukraine.

